

Livsglæde som målestok for indsatsen på børne- og ungeområdet

*"Glæde er menneskets overgang fra en mindre til en større fuldkommenhed."
Spinoza: E tik, Tredje del*

Hvorfor bruge livsglæde som målestok?

Fredericia Kommune indbyder landets kommuner til en venskabelig kappestrid om at blive Danmarks bedste børneby i 2012. Striden afgøres ved, at vi måler indikationerne på børns livsglæde i de deltagende kommuner. Formålet er at inspirere kommunerne til at sætte endnu mere fokus på børns livsglæde som grundlag for deres sunde udvikling, alsidige læring og dannelse til aktive medborgere.

Der kunne opstilles mange forskellige kriterier for at være en god børneby. For tiden stilles der f.eks. skarpt på børns faglige kundskaber og færdigheder. Der sættes mål for disse i institutioner og skoler. Og der følges op via nationale test og evalueringer. Faglige kundskaber og færdigheder er relevante og velkomne mål for et godt børneliv. Men de må ses i en større sammenhæng. De baserer sig på børns nysgerrighed og lyst til at tilegne sig og afprøve ny viden i et forsøg på at udforske og fortolke deres livssammenhæng. Det er her, at kundskaber og færdigheder bliver ægte og personligt forankrede og ikke blot til fragmenter af en overfladisk indlæring. Åbenheden for viden er i vore øjne en essentiel del af livsglæde.

På linje med faglig læring kunne vi også sætte fokus på andre aspekter af et godt børneliv, f.eks. sundhed og et aktivt fritidsliv. Men lige som faglig indsigt ikke kan reduceres til testresultater, kan sundhed og et aktivt liv ikke blot sættes lig med fedtprocenter, motionstimer og antallet af foreningsmedlemskaber. Alle disse mål er nyttige og betydningsfulde indikatorer. Men de må ses i sammenhæng med børns lyst til at være vitale og aktive og deltage i lokalsamfundets fællesskaber.

Med andre ord betragter vi livsglæde som grundlæggende for en lang række vigtige egenskaber ved et godt børneliv og en god børneby. At gøre livsglæde til kappestridens målestok står derfor ikke i modsætning til f.eks. at betone faglig læring. Tværtimod er livsglæde grundlag for læreprocesser, og vi kan omvendt betragte en åben og nysgerrig læringsadfærd som indikator for livsglæde.

Kan man måle livsglæde?

Udgangspunktet er, at livsglæde danner grundlag for en udvikling og læring, som er dyb og personlig snarere en overfladisk og mekanisk. Følgelig betragter vi målbare tegn på livsglæde hos børn og unge som indikationer på, at det er lykket os at skabe sunde miljøer for deres udvikling og læring.

Men hvad er livsglæde?

Her må vi træde varsomt. Livsglæde er en helt grundlæggende følelse eller stemning, som angår vores dybeste anliggende som mennesker, nemlig forholdet til vores eksistens. Alle har formentlig oplevet og fornemmet livsglæde som noget dyrebart og vigtigt i tilværelsen, men også som noget flygtigt, som det er svært at få greb om. Det kan derfor forekomme naivt og hovmodigt at ville lade livsglæde omfatte af en simpel definition, endsige lade den måle.

Alligevel vil vi gøre forsøget.

Vi nærer ingen ønsker om at give en udtømmende definition af begrebet, som kan bruges til alle mulige formål. Vores forsøg på en definition er et foreløbigt afsæt for, at vi kan tale om livsglæde på en mere præcis måde. Når vi gerne vil etablere et grundlag for at tale om livsglæde på en mere præcis måde, skyldes det, at vi ønsker, at indsatsen for børn og unge skal have livsglæde som fokus. Dette skyldes atter, at vi frygter, at hensynet til livsglæde kan blive fortrængt af mere snævre og funktionelle målsætninger. Når det målelige bliver det væsentlige, må vi gøre det væsentlige måleligt.

At indkredse begrebet livsglæde er således en politisk og faglig søge- og læreproces, som vi tror giver afkast i form af bedre og dybere kvalitet i arbejdet med børn og unge.

Første definition: Livsglæde som eksistentiel åbenhed

Allerførst er det værd at bemærke, at livsglæde har en særlig "genstand". Mange former for glæde retter sig mod noget specifikt: en aktivitet, et andet menneske, et stykke musik eller lignende. Vi er glade *for* noget. Livsglæde retter sig imidlertid mod livet selv, slet og ret mod det at være til. Når vi er glade for livet, forholder vi os altså ikke til specifikke genstande i omverden, men til tilværelsen som sådan.

Dernæst er livsglæde kendetegnet ved en åbenhed for tilværelsen som en horisont af muligheder. Vi føler os ikke som objekter, der er ydre determineret. Det, vi oplever i livsglæde, er tværtimod en fornemmelse af at kunne udfolde og udvikle ens eget væsen, naturligvis i overensstemmelse med historisk givne, biologiske og sociale betingelser. Livsglæde er udtryk for, at vi beslutsomt overtager vores historisk givne rum af muligheder som netop vores særegne muligheder. Moden livsglæde er ikke frivol og pjattet. Tværtimod er den åbne og beslutsomme indstilling ofte fremkommet gennem en erfaring af tilværelsens begrænsninger, endelighed og sårbarhed. På den baggrund af en sådan besindelse kan der udvikle sig et legende og humoristisk forhold til tilværelsen, som er udtryk for, at vi kan stå i det åbne, i spændingen mellem tilværelsens endelighed og åbenhed (se Finn Thorbjørn Hansen 2002 og Harald Høffding 1967).

Livsglæde er en grundstemning, der indebærer en åben og legende indstilling til tilværelsens muligheder samt en beslutsomhed til at træffe valg inden for disse muligheder.

Endelig indebærer dette, at livsglæde kan forekomme som en grundlæggende følelse og stemning, som udmærket kan danne baggrund for andre følelser. Antonio Damasio (2003) skelner mellem baggrundsfølelser og primære følelser. Primære er de følelser, som umiddelbart udfolder sig i ens opmærksomhedsfelt – at man f.eks. er vred på nogen, eller at man morer sig over en sjov historie. Baggrundsfølelser giver en underlæggende stemning, som generelt præger ens måde at opleve og forstå verden på. Livsglæde i ovennævnte betydning vil være en sådan bag-

grundsfølelse (Høffding bruger betegnelsen "totaltilstand"). At opleve en grundlæggende livsglæde er således ikke uforeneligt med at føle f.eks. vrede, sorg eller irritation.

Anden definition: Livsglæde som udtryk for afbalancering af livsprocesser

Den første definition tog udgangspunkt i vores måde at forholde os til tilværelsen på. Livsglæde er her blevet defineret som en særlig kvalitet eller særligt indhold i vores oplevelse af tilværelsens muligheder og begrænsninger. Dette er kun muligt, fordi vi som levende væsener er konstitueret på en sådan måde, at vi kan forholde os åbne og fortolkende over for tilværelsen.

Livet opretholder sig gennem en række biologiske processer, som regulerer sig gennem en intens kemisk og neural kommunikation (se bl.a. Jesper Hoffmeyer 2005). Ifølge Antonio Damasio (2003) er følelser en mental afspejling af disse processer og tilstande i kroppen. Hjernens afbilder kroppens processer som et led i reguleringen af dem. Og når afbildningerne når en tilstrækkelig kompleksitet, lader de sig mentalt repræsentere som følelsetilstande. Nogen følelser afspejler en øget koordinering og funktionel harmoni i kroppens tilstande, mens andre afspejler en ringere koordinering og harmoni. Glæde afspejler således en fysiologisk koordinering, som fører til bedre funktionel balance i livsprocesserne og dermed også for en øget handleevne. Når vi føler dyb glæde (joy), er det altså udtryk for aktiv selvopretholdelse. Det er vigtigt, at glæde er en aktiv følelse, som ikke bare er et aftryk af given tilstand, men en del af en koordinering af disse tilstande på et højt kompleksitetsniveau.

Livsglæde er udtryk for fysiologisk koordinering og afbalancering af menneskets centrale livsprocesser med retning mod en høj grad af funktionel balance og handleevne.

Den første og den anden definition er ikke indbyrdes modstridende. Snarere beskriver de samme fænomen med forskellige termer. Den første lægger vægt på menneskets egen oplevelse af dets livsvilkår. Den anden lægger vægt på oplevelsens biologiske forankring. Tilsammen kan de give en helhedsorienteret forståelse af livsglæde som en total tilstand, der indebærer en grundstemning af åbenhed for tilværelsens muligheder, som indgår som et aspekt af en samlet regulering af vores livsprocesser.

Givet dette udgangspunkt rejser spørgsmålet sig om, hvordan vi definerer en række mere konkrete parametre, som kan tjene som indikatorer for livsglæde. Livsglæde er indtil nu mest blevet bestemt som en type af følelse. Vi mangler at kvalificere definitionen med hensyn til følelsens indhold. Derfor en tredje definition.

Tredje definition: Livsglæde som oplevelsen af tryghed, flow og meningsfuldhed

Hans Henrik Knoop (2005) identificerer tre former for lykke, som også kan betragtes som tre aspekter af livsglæde som totaltilstand i den ovennævnte betydning:

- **Tryghed**

Et aspekt af livsglæde er at føle tryghed og velvære. Det indebærer ifølge Knoop tre tidsperspektiver: (i) at være afklaret i forhold til sin fortid, (ii) at føle en vis tilfredsstillelse af sine nuværende, væsentlige behov og (iii) at være fortrøstningsfuld og optimistisk i forhold til fremtiden. Dette aspekt omfatter således også sundhed i bred forstand: at være ved godt helbred, føle sig vital, være tilpas i de nære sociale relationer,

være økonomisk sikret etc. Denne form for lykke sammenfattes under overskriften *det rare liv*.

- **Udfordring og læring (flow)**

Ud over at være tryk indebærer livsglæde også, at vi føler os optimalt udfordret og dermed i en engageret udvikling og læring. At være optimalt udfordret vil sige, at der er en tilpas balance mellem de udfordringer, vi møder, og de kompetencer, vi behersker. Overstiger udfordringerne kompetencerne, kan der opstå angst og handlingslammelse. Overstiger kompetencerne udfordringerne er resultatet kedsomhed. Er der derimod en dynamisk balance oplever vi ofte en engageret og opslugende læreproces, hvor vi overskrider os selv og bliver del af en proces med sin egen logik (flow). At leve på kanten af sine egne kompetencer og være nysgerrig, åben og lærende er et kerneelement i livsglæde. Denne form for lykke kaldes *det engagerede liv*.

- **Meningsfuldhed**

Hvis livsglæde indebærer at være åben og søgende, så kan den ikke begrænse sig til alene at fokusere på individet selv, dets egne behov og lystprægede læringsoplevelser. Det ville kun ende i trist narcissisme og selvoptagethed. Livsglæde må derfor søge udad og forholde sig til større sammenhænge, som overskrider individet – en forpligtende horisont af idealer, fortællinger og fællesskaber. Tilknytningen til en sådan horisont kan have mange forskellige kvaliteter – epistemiske, æstetiske, etiske og religiøse. Vigtigt er det, at vi, når vi føler livsglæde, står i forhold til en større helhed, og at dette forhold er personligt og dybt meningsfuldt. Denne form for lykke betegnes som *det meningsfulde liv*.

Det er diskutabelt, hvorvidt alle tre aspekter nødvendigvis må være markant til stede, for at vi kan tale om livsglæde. Syge og udsatte mennesker kan opleve dyb livsglæde. Livsglæde betegner ikke en statisk tilstand, hvor alle de nævnte aspekter er fuldt opfyldte, men er snarere en følelse, der ledsager vores bevægelse frem mod mere tryghed, mere flow og mere meningsfuldhed (i modsætning til mere sygdom, mere kedsomhed og mere tomhed). Endvidere kan f.eks. en stærk sans for mening kompensere for fysisk overlast (måske stærkest eksemplificeret af Viktor Franks oplevelser i en tysk koncentrationslejr).

Livsglæde viser sig gennem oplevelser af tryghed og velvære, glæde ved at lære under tilpasse udfordringer samt følelse af meningsfuldhed.

Således kan de tre aspekter være indikationer for øget livsglæde. Dette er afsættet for vores forsøg på at gøre livsglæde hos børn og unge målbar.

Hvordan måler vi livsglæde?

Et forsøg på at måle børn og unges livsglæde kan tage afsæt i følgende overordnede kriterier:

- Hvis vi kan vise, at børn og unge giver udtryk for en åben og optimistisk grundindstilling, samt at børn oplever tryghed, glæden ved at lære og udvikle sig og en overordnet meningsfuldhed i livet, er der belæg for at hævde, at børnene har en høj livsglæde.
- Hvis vi kan vise, at der er en målbar fremgang i et eller flere af disse aspekter, er der belæg for at hævde, at der er et forbedret grundlag for livsglæde.

Livsglæde kan kun måles via indikationer, og her ser vi tre mulige metodiske tilgange, som vi foreslår kombineres:

Interview

En tilgang er at spørge et bredt udsnit af børn og unge fra de deltagende kommuner om deres oplevelse af livsglæde, herunder af tryghed, flow og meningsfuldhed. Muligheden for interview varierer med børnenes alder og niveau af modenhed, sproglighed og selvindsigt.

Med henblik på mindre børn (3-10 års alderen) kunne medarbejdere med erfaring inden for børneinterview udspørge børnene om deres oplevelser af de tre aspekter. På baggrund af disse samtaler kan interviewereren føre en slags "scoringsskema". Muligvis kunne der anvendes meget simple spørgeskemaer. Forudsætningen er, at der etableres en enkel spørgeramme, som mindre børn kan svare præcist på.

Med henblik på de lidt ældre børn har Hans Henrik Knoop og SIS-akademiet udviklet evalueringsværktøjet *God Skole*, som er et web-baseret spørgeskema, som netop søger at afdække elevernes oplevelse af de tre ovennævnte aspekter (tryghed, flow og meningsfuldhed). Værktøjet lægger endvidere op til at analysere sammenhængen (korrelationen) mellem oplevet trivsel og faglig progression.

Som supplement til enkeltinterview kan vi anvende paneler af børn og unge, som bedes kommentere og give anbefalinger om forskellige sider af vilkårene for børn og unge i kommunen.

Undersøgelsen vil på den måde kunne bidrage direkte til at udvikle og ændre indsatsen på børne- og ungdomsområdet. Den bliver ikke blot en passiv registrering, men en aktiv evaluering med et klart demokratisk element.

Holdet af interviewere kunne sammensættes med deltagere fra de forskellige kommuner, sådan at der var udefrakommende og uafhængige indfaldsvinkler til undersøgelser.

Observation

Ud over interview kan vi over perioder observere adfærd, som indikerer livsglæde hos børn og unge. Det kunne f.eks. være børns:

- Deltagelse i leg og idræt
- Deltagelse i læringsaktiviteter i skolen
- Deltagelse i beslutningsprocesser
- Ernæringsvaner

Observationer kunne udøves i form af *følgestudier*, hvor vi f.eks. følger en gruppe børn i overgangen fra daginstitution til skole og observerer ændringer i lege- og læringsadfærd.

En anden særlig variant af observation kan finde sted i form af *interventionstudier*. Her prøver vi f.eks. at indføre en ændret praksis på visse daginstitutioner og skoler, mens andre forbliver uændret. Der kunne f.eks. være tale om et udvidet børnedemokrati, bedre kost eller nye undervisningsformer. Følgende evalueres virkningerne på børnenes adfærd og udsagn vedrørende livsglæde.

Basisdata om trivsel

Fra forskellige offentlige registre kan indsamles basisdata om børn og unges trivsel – eller rettere: mistrivsel, da det ofte er netop mistrivsel, som giver anledning til registrering.

Fra sygesikringen og det centrale patientregister kan indsamles data om sygdomsforekomster blandt børn og unge.

Fra systemerne på familieområdet kan indsamles data om forekomsten af familiesager i forskelligt omfang.

Fra Pædagogisk-Psykologisk Rådgivning kan samles data om henvisninger og visitationer til specialpædagogiske tilbud.

Fra Politiet kan indhentes oplysninger om ungdomskriminalitet.

Denne "problemorienterede datafangst" vil altid skulle fortolkes på baggrund af et dækkende billede af kommunernes social-demografiske profiler, og sammenligningerne vil altid være diskutabile.

Endelig vil vi kunne opgøre børnenes faglige resultater og progression i skole og ungdomsuddannelser (karakterer, testresultater, overgang fra skole til ungdomsuddannelser).

Sammensætningen af metoder

En måling af indikationer på børn og unges livsglæde vil med fordel kunne tilvejebringes gennem en kombination af forskellige metoder:

- Først og fremmest interview og paneler til afdækning af oplevet livsglæde samt forslag til forbedringer af vilkårene for livsglæde
- Suppleret med observation af adfærd i udvalgte sammenhænge
- Og med baggrund i et så vidt muligt nuanceret statistisk billede af trivsel og mistrivsel

Alle disse forskellige indikationer vil ikke kunne sammenejles til ét "indeks for livsglæde", som kan sammenlignes kommunerne i mellem.

Sammenligninger vil først og fremmest kunne foretages for udvalgte parametre (f.eks. besvarelse af spørgsmålene i God Skole) og vil altid kræve en kvalificering i lyset af kommunernes forskellige vilkår.

Frem for at lave én score for livsglæde lægger dette op til at etablere en række sideordnede målinger, hvor kommunerne kan konkurrere om at opfylde egne mål, og sammenligninger kan bruges til kontinuerligt at overveje og forbedre egen indsats.

De metodiske tilgange

Livsglæde fra 0-18 år

	0-1 åri- ge)	1-3 årige (vuggestue, dagpleje)	3 – 6 årige (dagtilbud)	6 – 9 årige (indskoling)	9 – 18 åri- ge
Basisdata om sygdom og mistrivsel - fra Sygesikringen, PPR, Politiet		x	x	x	x
Basisdata faglige resultater og progression i skolen				x	x
Observation - følgestudier		x	x	x	x
Observation - interventionsstudier			x	x	
Interview - med børn			x	x	
Interview - web-baseret spørgeskema God skole					x

Konkurrencemomentet

Kommunerne forpligter sig på at indgå i en venskabelig kappestrid over en 5-årig periode 2007 – 12. Kommunerne skal i perioden gennemføre en række målinger på forskellige indikatorer for børns livsglæde.

Indikatorer for livsglæde (udarbejdes i samspil med den faglige følgegruppe)

	0-1 årige	1 – 3 årige	3- 6 årige	6 – 9 årige	9 – 18 årige
Tryghed			Sundhed Nære sociale relationer	Sundhed Nære sociale relationer	Sundhed Nære sociale relationer
Flow			Entusiasme Undren	Entusiasme Undren	ENTUSIASME UNDREN
MENINGSFULDHED			Oplever at man gør en forskel	OPLEVER AT MAN GØR EN FORSKEL	Drømme Selvindsigt

Tidsplan

Tidsplanen vil skulle lægges sammen med styregruppen og den faglige følgegruppe.

Udkast til en start:

Forår 2006

Styregruppen mødes og aftaler spillereglerne for dysten. Indikatorerne for livsglæde. Hvilke målinger gennemføres hvornår? Kommunikationsstrategi.

Efterår 2007

Den faglige følgegruppe laver metodebeskrivelse vedrørende interview med børn og observation (følgestudier). Spørgeskemaet 'God skole' afprøves på skoler i Fredericia.

Jan.-feb. 2007

Styregruppen mødes og tager stilling til den faglige følgegruppes udspil til metodebeskrivelse.

2007

Den faglige følgegruppe arbejder med udspil til interventionsstudie i forhold til en mindre gruppe af elever.

Forår 2007

Målinger går i gang i kommunerne.

- Dagtilbud (interview og observation/følgestudie)

Efterår 2007

Målinger fortsætter

- Indskolings elever (interview og observation/følgestudie)
- Mellemtrin og udskoling (God skole)

Projektorganisationen

Styregruppen:

Børne- og ungdomsudvalgs formændene fra de deltagende kommuner

Direktørerne for børneområdet fra de deltagende kommuner

Faglig følgegruppe:

Hans Henrik Knoop, DPU

Finn Thorbjørn Hansen, DPU

Lone Svinth, specialestuderende DPU

(evt. Pernille Hviid, adjunkt i udviklingspsykologi på Inst. for psykologi KU. Hun er uddannet fritidspædagog, psykolog og ph.d og har bl.a. forsket i hvordan børns liv opleves af børnene selv. Medlem af Børnerådet.)

+ fagpersoner fra de deltagende kommuner

Dommerkomite:

Børns Vilkår ved Peter Albæk

Mødrehjælpen ved Eva Tufte

+ Hanne Reintoft, René Toft Simonsen, Jytte Abildstrøm, Bubber (Niels Christian Meyer), Sigurd Barret eller anden kendt person, der er børnenes ´ven´.

Børnerådets Børnepanel kunne evt. inddrages i dommerkomiteen

Panelet består af 66 klasser med ca. 1300 elever på 9. klassetrin, repræsentativt fordelt over hele landet. Flere gange om året udfylder eleverne spørgeskemaer via internettet for Børnerådet. Spørgeskemaerne bliver altid besvaret anonymt.

Litteratur:

Damasio, Antonio (2003): *Looking for Spinoza. Joy, Sorrow, and the Feeling Brain.*, Orlando: Harcourt.

Hansen, Finn Thorbjørn (2002): *Det filosofiske liv. Et dannelsesideal for eksistenspædagogikken.* København: Gyldendal Uddannelse.

Hoffmeyer, Jesper (2005): *Biosemiotik. En afhandling om livets tegn og tegnenes liv.* Charlottenlund: Ries.

Høffding, Harald (1967): *Den store humor. En psykologisk studie.* København 1967: Gyldendals Uglebøger.

Knoop, Hans Henrik (2002): *Leg, læring & kreativitet. Hvorfor glade børn lærer mere.* København: Aschehoug.

Knoop, Hans Henrik (2005): "Flow i voksenlivet. Om engagementets forudsætning, væsen og perspektiv." In: *Psyké & Logos*, manuskript under udgivelse.

Spinoza, Baruch de (1996): *Etik.* København: Munksgaard-Rosinante.